

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Academia aeterna

20. sajandi klaverisonaadid

Mihkel Poll KLAVER

Kavas

Šostakovitš, Enescu, Lemba, Tubin

18.02.2021 – 19.00

EMTA suur saal

Uurimus saab alati alguse huvist millegi vastu, olgu see siis mõni nähtus, sündmus või protsess. Sealt edasi on vaja enda mõtlemise praktika teha arusaadavaks nii, et see võiks muuta ka teiste kogemust. Võib väita, loomeuurimuse kõige olulisem osa ongi loometegevus ise. Mitte see, kuidas me seda mõtestame, kuidas sellest kirjutame, kuidas analüüsime, millisesse konteksti asetame, vaid see, kuidas me seda praktiseerime. Loomulikult tuleb eristada seda, et igasugune loominguline tegevus ei liigitu veel teadusuurimuseks. Aga kui on olemas kriteeriumid – soov uurimuseks, teadlikkus, avatus kriitikaks, küsimused, millele vastuseid leides on võimalik teadmisi ning arusaamu laiendada –, viib see diskursuseni, läbi mille sünnib uurimusele sisu, meetod ning olulisus.

2020. aasta kevadel alustanud „Academia aeterna“ (igavene/kestev akadeemia) on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia õppejõudude loomingulisele ja loomeuurimuslikule tegevusele pühendatud kontserdisari.

Artur Lemba (1885–1963)

Sonaat nr 2 h-moll (1953)

Eduard Tubin (1905–1982)

Sonaat nr 2 „Virmalised“ ETW 44

I *Rubato e agitato*

II *Andante. Variatsioonid lapi rahvaviisidele*

III *Allegro*

Vaheaeg

George Enescu (1881–1955)

Sonaat nr 1 fis-moll op. 24 nr 1

I *Allegro molto moderato e grave*

II *Presto vivace*

III *Andante molto espressivo*

Dmitri Šostakovič (1906–1975)

Sonaat nr 1 op. 12

Mihkel Poll (klaver)

20. sajandi Lääne muusika on väga mitmekesine erinevate stiilide ja väljenduslaadide poolest. Sajandi esimesel poolel jätkus (hilis)romantism paralleelselt otsingutega modernistlikus suunas. Käesolevas kavas tulevad kõrvuti ettekandele erinevaid stiile esindavad 20. sajandil kirjutatud klaverisonaadid, andes mõningase ülevaate möödunud sajandil valitsenud muusikavooludest ning nende omavahelistest seostest.

Kontserdi alguses kõlab eesti helilooja ja klaverivirtuoosi Artur Lemba (1885–1963) **sonaat nr 2 h-moll**. Helikeelelt ja väljenduselt kuuluks teos justkui 19. sajandisse, kuid on tegelikult kirjutatud aastal 1953. Artur Lemba kunstnikuelu säravaimad aastad jäid tema Peterburis veedetud aega 20. sajandi esimesel kahel kümnendil, kus ta alustas konservatooriumi üliõpilasena ning saavutas seejärel suure tunnustuse hinnatud klaverivirtuoosi ning -õppejõuna. Lemba helikeeles on selgelt äratuntav vene romantilise muusika mõju. Ta jäi alatiseks truuks romantilise muusikastiili ideaalidele, millest on kantud nii tema konservatooriumi lõpueksamiks kirjutatud 1. klaverikontsert kui käesolevas kavas ettekandele tulev, Lemba hilisemat loomingut esindav 2. klaverisonaat. Kuigi ta ei otsinud muusikast uuenduslikkust ning pälvis kaasaegsetelt kolleegidelt seetõttu ka tihti kriitikat, on Lemba looming sellele vaatamata pälvinud publiku armastuse ning olulise koha Eesti muusikas – mõelda kasvõi tema ülimängitud viiulipalale „Poème d’amour“.

Käesoleva kontserdikava keskseteks teosteks on eesti helilooja Eduard Tubina (1905–1982) ning rumeenia helilooja George Enescu (1881–1955) klaverisonaadid. Nii Tubina sonaat nr. 2 („Virmalised“) kui Enescu sonaat nr. 1 kuuluvad kahtlemata kumbki oma maa klaverimuusika tähtteoste hulka. Teoseid omavahel kõrvutades tekkis mitmeid väga huvitavaid paralleele nii kahe helilooja loomingut kui nende klaverisonaatide vahel.

Rumeenia helilooja George Enescu ja eesti helilooja Eduard Tubin veetsid mõlemad olulise osa elust kodumaalt eemal – küll mõneti erinevatel põhjustel. Enescu läks juba lapsena õppima Viini ning seejärel Pariisi, kuhu ta hiljem ka sõja tõttu emigreerus ning elama jäi. Tubin põgenes Eestist 1944. aastal Nõukogude Liidu okupatsiooni eest Rootsi ning veetis ülejäänud elu seal eksiidis. Mõlemad heliloojad on oma maa heliloomingu esindajad ning pälvisid juba eluajal suure austuse, mis kestab tänini. Enescu järgi on nimetatud helilooja sünnipaik, varasem Liveni küla, samuti Bukaresti filharmooniaorkester ning Euroopa üks suurimaid muusikafestivale, Tubina nime kannab muuhulgas kammersaal Tartus.

Võiks küsida, et mis teeb Enescu ja Tubina oma sünnimaa jaoks sedavõrd oluliseks? Arvatavasti fakt, et mõlema helilooja muusikas on tunda oma rahvuse ning rahvamuusika sügavat peegeldust. Enescu ja Tubin suudavad oma helikeeles edasi anda rahvuslikku koloriiti ning tunnetust. Võiks ehk öelda, et nii Enescu kui Tubina muusikat kuulates saab tunnetada rumeenluse või eestluse olemust, mõlema helilooja muusikas peegeldub ühe maa ja rahva vaimne identiteet.

Tubina muusikale on olulisteks inspiratsiooniallikateks olnud (eesti) rahvaviisid ning -muistendid, eesti mütoloogia (nt tema balletis „Kratt”) ning rahvuseepos „Kalevipoeg”. „Virmaliste-sonaadis” ilmnevad taolised mõjutused selgelt 2. osas, mille alapealkiri on „Variatsioonid Lapi rahvaviisidele”. Tubin leidis rahvaviisid Karl Tiréni kogumikust „Die Lappische Volksmusik” ning põimis kahest rahvaviisist kokku oma variatsioonide peateema.

Sarnast lähenemist on märgata Enescu klaverisonaadi 3. osas. Rumeenia rahvamuusikas on iseloomulik žanr nimega doina – lüüriline, melanhoolse alatooniga rahvalik laul. See oli populaarne žanr traditsiooniliste rahvamuusikaansamblite hulgas (laule kandsid ette

teiste seas ka mustlased ehk romad), kelle esitustest Enescu oli varasest noorusest peale ümbritsetud. Klaverisonaadi finaalis on selgelt tunnetatav doinalik muusika – lüüriline, improvisatoorselt kõlav melanhoolne meloodia, mis kanduks kuulajani justkui kuskilt stepiavarusest. Enescu ei kopeeri siin autentset doinat, vaid annab rahvamuusikale omaste meloodiakäikude ja harmoonia kaudu edasi doinalikku meeolelu ning sellega seostuvat emotsionaalset õhustikku.

Ka rütmikujundite kasutuses on Enescu ja Tubina klaverisonaatides sarnaseid jooni. Head võrdlust pakuvad siin Tubina sonaadi finaali ning Enescu sonaadi 2. osa. Mõlemad põhinevad elavaloomulistel, vaba meetrikaga rütmilistel kujunditel. Tubina sonaadi finaali ehitub üles ostinaatsel rütmifiguuril, mida tihti võrreldakse šamaani rituaalsete trummidega. Enescu sonaadi keskmise osa rütmilised kujundid toovad silme ette fragmendid ekstaatilisest, metsikust rahvatantsust. Mõlemad heliloojad kasutavad rütmi, et anda edasi müstilisi, arhailisi, kohati lausa metsikuid kujundeid folkloorist, mis kehastaksid justkui vabanemist rõhuvast ning kammitsevast argireaalsusest.

Mitmeid ühiseid jooni leiab Enescu ning Tubina sonaatide avaosadest. Mõlema harmoonia on väga vaba ning otsiv. Tubin kasutab polütonaalsust, viibides tihti tonaalse ning atonaalse piiril. Enescu harmoonia on ülimalt ebapüsiv, omades küll harmoonilist kodu (fismoll), kuid viibides suurema osa ajast sellest kaugel. Peateemas kasutab Enescu n-ö mustlaslaadi (harmooniline minoor kõrge 4. astmega). Mõlema sonaadiosa temaatilist materjali ning muusikalisi kujundeid iseloomustab kõrge emotsionaalne laetus ning tunglevus. Nii Enescu kui ka Tubina teoses valitsevad sünged meeolelud, mille vahele kõlavad üksikud helged episoodid, justkui meenutused möödunust. Mõlema sonaadi avaosas suubub pärast draamatilist kulminatsiooni vaikusse, tumedusse. Õhku jäävad vastuseta küsimused, mis mõlemas sonaadis saavad sisulise lahenduse alles viimases osas.

Nii Enescu kui Tubina loomingus põimuvad 20. sajandi Euroopa muusika eri stiilid – võib ära tunda nii impressionismi, neoklassitsismi, romantismi kui mitmete konkreetsete heliloojate mõju (Tubinal nt Skrjabin). Nad suutsid oma loomingus ühendada Lääne muusikakultuuri traditsioonid ning väljendusvormid oma kodumaa rahvamuusika ja kultuuriga. Seeläbi andsid mõlemad heliloojad oma maa rahvuslikule kultuurile universaalsema väljenduse ning muutsid selle laiemale publikule mõistetavaks. Taolisest muusikalisest sulatusahjust tekkinud kunstilisel kõrgtasemel ning ülimalt isikupärane looming teeb nii Enescu kui Tubina heliloojatena oluliseks mitte ainult oma rahva, vaid kogu Euroopa muusikakultuuri jaoks.

Käesoleva kontserdikava lõpus kõlab Vene helilooja Dmitri Šostakoviči (1906–1975) klaverisonaat nr 1. Tegemist on erakordselt virtuoosse teosega, mis on kirjutatud 1926. aastal, kui noor helilooja oli pianistlikus tippvormis – järgmisel aastal pälvis Šostakovič eripreemia I rahvusvahelisel Chopini-nimelisel konkursil Varssavis. Sonaat kandis algselt nime „Oktoober“, viidates 1917. aasta oktoobrirevolutsioonile, kuid Šostakovič otsustas lõpuks selle nime anda hoopis oma umbes samal ajal valminud 2. sümfooniale, nii et klaverisonaat jäigi „lihtsalt“ sonaadiks. Teos esindab Šostakoviči ja kogu tolaeagse Vene muusika modernistlikku suunda. Justkui ühe hingetõmbega kulgev sonaat peegeldab otsekoheusega, mida hilisem Šostakovič endale enam lubada ei saanud, tolaeagset ühiskonda raputanud sündmusi ning inimesi ümbritsenud ähvardavaid meeleolusid. Helilooja varane looming annab vihjeid sellest, kuhu suunda oleks võinud Šostakoviči helikeel areneda, olnuks ühiskondlikud olud teistsugused.

20. sajandi muusikakultuur andis oma eklektilisusega muusikaloojatele võimaluse otsida individuaalset väljendust eri stiilide ning väljenduslaadide hulgast, tihti neid põimides. Paralleelselt eksisteerinud ja arenenud muusikavoolud täiendasid ja rikastasid teineteist,

inspireerides heliloojaid ning interpreete. Üsna uskumatu on mõelda, et kava esimene teos, Artur Lemba klaverisonaat nr 2 on kirjutatud tegelikult 25 aastat hiljem kui kava viimane, Dmitri Šostakovitši sonaat nr 1. See paradoks näitab ehedalt, milliseid ootamatusi ja üllatusi pakub 20. sajandi muusika.

Mihkel Poll

Mihkel Poll (1986) on esinenud niisugustes mainekates saalides nagu Londoni Wigmore Hall ja Barbican Hall, Pariisi Filharmoonia suur saal, Peterburi Filharmoonia suur saal, Béla Bartóki nimeline rahvuslik kontserdisaal Budapestis, Stockholmi Berwaldhallen ja Tbilisi Kakhidze muusika- ja kultuurikeskus ning on andnud kontserte paljudes Euroopa riikides, Kaukaasias, Venemaal ja USA-s.

Poll on astunud solistina üles selliste orkestrite ees nagu Birminghami Sümfooniaorkester, Sarasota Sümfooniaorkester, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Läti Riiklik Sümfooniaorkester, Põhjamaade Sümfooniaorkester, Pasedeloupe Orkester, Magdeburgi Filharmoonikud, Norrbotteni Kammerorkester, Vanemuise Sümfooniaorkester, Norwichi Filharmooniaorkester, Lincoln'i Sümfooniaorkester, Pärnu Linnaorkester jt, ning teinud koostööd paljude dirigentidega, sh Neeme Järvi, Eri Klas, Paul Mägi, Anu Tali, Olari Elts, Elena Schwarz, Anna-Maria Helsing, Mihhail Gerts, Mikk Murdvee, Michael Seal, Richard Laing, Matt Andrews, Jüri Alperden, Toomas Vavilov, Toomas Kapten jt.

Poll on olnud Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri resideerivaks artistiks ning soleerinud kontsertreisidel koos ERSO ja Neeme Järviga Rootsis, Venemaal, Armeenias ja Gruusias. Samuti oli ta solistiks Põhjamaade Sümfooniaorkestri Euroopa-turneel Anu Tali juhatusel. Lähitulevikus on plaanis turnee Görlitzi Sümfooniaorkestriga Saksamaal ning esinemine Corinthia Orkestriga Londoni Queen Elisabeth Hallis. Mihkel Pollil on ilmunud sooloplaadid firmadele Ondine (2009) ja DUX (2015), viimane sai 2016. aastal Eesti aasta parima klassikaalbumi tiitli. Värskest ilmus plaat firmale DUX, kus Mihkel Poll esitab Rahmaninovi ja Tubina klaverikontserte koos ERSOga Mihhail Gerts'i juhatusel.

Poll on aktiivne kammermuusik. Ta astub regulaarselt üles duos viuldajast õe Mari Poll-Novakovichiga. 2017. aastal ilmus neil CD firmale DUX, mis teenis kiitvaid hinnanguid ajakirjades BBC Music Magazine ja

Gramophone ning nomineeriti Eesti aasta parima klassikaalbumi tiitlile. Koos tšellist Henry-David Varemaga on neil aktiivselt tegutsev klaveritrio Poll-Varema-Poll.

Mihkel Poll alustas klaveriõpinguid Nõmme Muusikakoolis Helve Kuuskmanni juures, jätkas Tallinna Muusikakeskkoolis prof Ivari Ilja ja Maigi Pakri käe all, hiljem Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias prof Ivari Ilja klaveriklassis ja Guildhalli Muusika- ja Draamakoolis prof Ronan O´Hora juures. 2016. aastal sai ta doktorikraadi Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias prof Ivari Ilja klaveriklassis.

Poll on pälvinud preemiaid mitmetel konkurssidel, sh I preemia ja orkestri eripreemia Rina Sala Gallo rahvusvahelisel pianistide konkursil Monzas Itaalias (2004), I preemia ja eripreemia Tallinna rahvusvahelisel pianistide konkursil (2006) ja I preemia Ferroli rahvusvahelisel pianistide konkursil Hispaanias (2006). Aastatel 2004, 2018 ja 2020 oli Mihkel Poll Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemia laureaat ning 2013. aastal pälvis ta Vabariigi Presidendi noore kultuuritegelase preemia.

OOTAME KUULAMA

L 20.02 kell 19.00 / EMTA suur saal / tasuta pilet Fientast

Klassikontsert

„F&F“

Mihkel Peäske flöödi- ja Peeter Sarapuu fagotiüliõpilased
Anete Vinkel (flööt), Laura Schmid (flööt), Jolán Kiss (flööt),
Maria Elonen (flööt), Kristin Mürsepp (flööt),
Susanne Rull (flööt, EMTA noorteakadeemia), Jakob Peäske (fagott),
Oliver Anni (fagott), Xuehong Zhu (fagott), Robert Nael (fagott, TMKK),
Patrick Mauer (fagott, EMTA noorteprogramm)
Klaveril Maksim Štšura, Ralf Taal, Jana Peäske, Evita Lohu,
Tiit Tomp (EMTA noorteprogramm)
Kavas Vivaldi, Beethoven, Donizetti, Poulenc, Reinecke, Dutilleux jt

N 25.02 kell 17.00 / Adamson-Éricu muuseum / muuseumipilet

Kitarriõhtu

EMTA kitarriüliõpilased
Yifei Wu, Svjatoslav Bortsov
Kavas Bach, Ponce, Sor, Legnani

R 26.02 kell 19.00 / EMTA suur saal / tasuta pilet Fientast

Ajast aega XXII

Joosep Serva (metsasarv), Georg Maaten (viul), Oliver Anni (fagott),
Oksana Lohinova (klaver), Kaisu Tanskanen (klarnet),
Villem Endel Tiits (trompet), Yestyn Griffith (viul), Anu Luukela (tšello),
Liene Nitiša (klaver), Anete Vinkel (flööt), Jakob Peäske (fagott),
Evita Lohu (klaver), Soo-Young Lee (klarnet), Levi-Danel Mägila (tšello),
Anneli Tohver (klaver), Aleksandra Serebrjakova (viul),
Merily Leotoots (viul), Liisi Rusnak (vioola), Kristian Plink (tšello),
Maila Laidna (klaver)
Kavas Fauré, Tamberg, Martinů, Poulenc, Oja

EESTI MUUSIKA-
JA TEATRIAKADEEMIA

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kontserdi- ja etenduskeskus

eamt.ee

emtasaalid.ee

facebook.com/muusikaakadeemia